

IDEALUL – TRĂIREA VALORII

Ștefan Alexandru Băișanu

Idealurile constituie o formă specifică de manifestare a valorilor, fiind strâns legate de om și de aspirațiile sale. Elaborarea lor răspunde unor profunde căutări și frământări. Deși sunt elaborate în plan spiritual, idealurile circulă și se afirmă atât în sfera conștiinței, cât și în planul existenței materiale. Idealul de viață, spre exemplu, prin care dorim să dăm sens acesteia conturează opțiunea noastră pentru o anumită scară de valori, față de care suntem atașați afectiv, este modelul superior de realizare umană, către care aspiră orice individ sau generație. În acest fel valorile sunt propuse spre a fi atinse și devin imperative pentru tot ceea ce face și speră individul. În funcție de aceste valori, omul acționează; el stabilește căile și mijloacele necesare realizării, scopurile imediate, faptele, își subordonează toate inițiativele și acțiunile acestor obiective.

Omul este creator și purtător de ideal. Dorind perant să depășească realitatea dată, s-o perfecționeze și totodată să se depășească pe el însuși, omul aderă la un ideal, și în general idealuri realizabile. Idealurile sale se

IDEALUL – TRĂIREA VALORII

raportează la o mare varietate de interese și aspirații, de scopuri și valori.

Noțiunea de ideal a primit definiții și caracterizări, începând cu cele etimologice, continuând cu cele poetice și până la cele filosofice, științifice riguroase. În acest sens este de menționat faptul că definițiile poetice sunt des întâlnite și la alți oameni de cultură decât poeții, ca la: filosofi, sociologi, logicieni, istorici, oameni politici. Astfel, filosoful chinez Confucius (c. 551–c. 479 î.e.n.) compara idealul cu un „magnet spiritual”; filosoful, sociologul și diplomatul român Dimitrie Drăghicescu (1870-1945) definea idealul ca „stea polară a acțiunii”, marele om politic și diplomat Nicolae Titulescu (1882-1941) arăta în Discursuri că „*idealul creator este talismanul care transfigurează realitatea și îți dă puterea s-o birui*”; sociologul Dimitrie Gusti (1880-1955) spunea că „*idealul înseamnă cât mai sus, ascensiune infinită, o impresionantă indicare a drumului de parcurs*”, „un omagiu adus realității”, logicianul Cornel Popa caracterizează idealul ca „aureola sau fata morgana a realului”.

La aceste aprecieri se pot adăuga și alte reflecții și cugetări asupra idealului ca cele aparținând lui Nicolae Iorga (1871-1940), marele istoric român, care sublinia că: „*Nu părăsești un ideal fără să-i lași ceva din ființa ta*”; sau scriitorul francez Victor Hugo (1802 - 1885): „*Idealul trebuie să fie respirabil, satisfăcător și hrănitor pentru sufletul omului*”.

Aceste definiții și reflecții asupra idealului surprind sintetic aspecte, trăsături și corelații esențiale ale

acestui vizând elaborarea idealului, rolul lui pe plan social și individual, corelația dintre ideal și acțiune, dintre ideal și real, dintre ideal și conștiință.

Idealul este o modalitate specifică omului de a se proiecta în viitor. El se referă la o depășire și transfigurare a stării prezente a sistemului, la o stare sau situație viitoare a acestuia, la anticiparea tendințelor principale de dezvoltare care acționează în societate. Prin urmare, *„idealul nu descrie o stare de fapt și o stare posibilă, adică o stare care să întrupeze o seamă de valori și aspirații umane și care este valorizată pozitiv de către un individ sau de către o clasă de agenți”*. Idealul *„este o stare dezirabilă, un model de perfecțiune, un prototip și un imbold pentru activitatea prezentă, o direcție a transfigurării ei viitoare”*; este întruchiparea cea mai înaltă a năzuințelor omenești. Astfel, idealul constituie o călăuză și un îndemn, un stimulent pentru evoluția personalității. Cuprinzând posibilitățile care corespund cel mai bine intereselor fundamentale ale oamenilor, idealul indică linia virtuală a dezvoltării lor.

Fiind strâns legat de realitate, în sensul că se întemeiază pe realitate, izvorăște din ea, dezvăluie perspectivele acesteia, iar realitatea este criteriul obiectivării idealului, totodată idealul se opune realității, îndivându-i *„ceea ce trebuie să fie”*. Idealul se construiește deci, pe baza realității și a sensului mișcării realității date.

IDEALUL – TRĂIREA VALORII

În funcție de interesele pe care le exprimă și de o serie de condiții obiective și subiective existente, idealurile pot fi înfăptuite sau pot fi ratate. *„Idealurile pot fi, mai mult sau mai puțin realizabile, în concordanță sau discordanță cu legile obiective naturale sau sociale, cu forța și capacitatea creatoare a indivizilor, grupurilor utopice, spre exemplu, sunt acele idealuri care nu reflectă adecvat realitatea și intră în concordanță cu sensul devenirii sistemului social, sens determinat de legi obiective”*. Pentru ca idealurile să se realizeze este necesar să fie întrunite anumite condiții, care țin de realitatea obiectivă, ele realizându-se prin acțiunea umană, cât și de realitatea psihologică și morală – condiționarea internă, subiectivă. Orice ideal se realizează la nivelul unui individ. *„Elaborarea idealului răspunde și unei necesități lăuntrice, esențiale a omului, necesității de a-și depăși permanent condiția, insatisfacției permanente față de ceea ce îi oferă lumea dată, aspirației sale spre perfecțiune, bine și frumos”*.

Este evident astfel că, fără raportarea la ideal, noi nu am putea înțelege specificul și măreția oamenilor și nici a societăților. Căci umanitatea nu este numai o stare, ci și o veșnică devenire, o goană istorică după sine însăși. Si, așa cum relevă sociologul român, Traian Herseni: *„La un capăt se află omul pornit pe calea actualizării virtualității sale, la celălalt capăt idealul, realitatea maximă a omului ca om”*.

În toate aceste situații, idealul este, în ultimă analiză, o expresie a realului. „*Idealul călăuzitor al vieții, valorile omenești – remarca filosoful Mircea Florian – trebuie să se rezime tot pe ceea ce este*”; iar Petre Andrei scrie că „elementele reale înseși garantează temeinicia și validitatea idealului”. În același sens, sociologul Dimitrei Gusti va sublinia că: „*Idealul nu este o pură afacere a inimii, ci are o justificare rațională, izvorâtă din contactul cu realul... Idealul este o idee experimentală maximă; el este un omagiu adus realității, forța supremă a realității, realitatea realității*”. După Traian Herseni: „*Idealul nu este un lucru independent de realitate – el indică ceea ce realitatea ar trebui să fie, este deci un normativ al realității*”.

În literatura noastră de specialitate se pun în evidență o serie de trăsături definitorii ale idealului dintre care reținem: faptul că idealul este o opțiune a agenților acțiunii pentru o stare sau situații viitoare, inexistentă încă în prezent; orice ideal este legat de adeziunea la o constelație de valori; odată constituit, idealul devine sistem de referință pentru aprecierea stărilor de fapt existente, îndemn și criteriu pentru conceperea și organizarea transformărilor viitoare; idealul este reflectarea intereselor și trebuințelor nesatisfăcute de circumstanțele prezente; orice ideal se pretinde a avea un caracter normativ pentru cei ce-l propagă și urmează, întrucât implică ridicarea modului de acțiune și comportament la rang de imperativ; exercitând atracția asupra oamenilor prin faptul că exprimă năzuințele lor fundamentale și fiind însușit de către aceștia, idealul

IDEALUL – TRĂIREA VALORII

devine un element definitoriu al atitudinii, al comportamentului, al personalității; de asemenea, idealul are și un pronunțat caracter anticipativ, în sensul că vizează îndeosebi tendința devenirii, indicând ceea ce realitatea ar trebui să fie. În legătură cu acest aspect, Petre Andrei arată că: *„raportat la realitate, omul nu este pasiv, el constată ceea ce este și se gândește și la ceea ce trebuie să fie, acționând în acest sens. Această idee despre o valoare care ar trebui să se realizeze se numește ideal”*. La Petre Andrei, atât idealul cât și valoarea se constituie prin creația umană și includ elemente ale realității, însă caracterul pronunțat imaginativ pare propriu doar idealului. *„Elementele acestui ideal – scrie Petre Andrei – sunt luate din realitate în parte, însă cuprind și ceva de natură imaginativă, irealizabilă”*.

Idealurile pot fi clasificate după diferite criterii și se pot distinge mai multe categorii și tipuri de idealuri. Astfel, ele se structurează în raport cu domeniile de realizare a oamenilor, cu tipurile de activitate socială, cu domeniul de valori care intervin, cu gradul lor de întemeiere științifică etc. Cel mai des se face distincția între idealurile individuale – de realizare a omului ca personalitate – și idealurile colective, de realizare a lui la nivel de grup și de comunitate. De asemenea, idealurile se manifestă în toate domeniile de activitate umană: economic, politic, juridic, moral, științific, estetic etc. Aceste idealuri sociale de diferite tipuri se vor întrupa în valori printr-un proces de creație de natură diferită, atunci când ele se referă la viața însăși sau la produsele culturii. Idealul constituie un mijloc spiritual de orientare a

acțiunii oamenilor, de stimulare a creativității lor, de reglare a conduitei de ansamblu și de durată a omului în direcția împlinirii trăsăturilor și valorilor sale de personalitate și a oferirii sensurilor de viață. Tăria și puterea idealurilor rezidă în voința noastră de perfecțiune, care mărește capacitatea noastră de dăruire și fermitatea opțiunii. *„Ce anume să fim este un drept al nostru, dar avem datoria să fim ceva. Nu avem libertatea să nu fim ca valoare socială dacă putem fi acest lucru”*.

Prin ideal deci, omul are o posibilitate superioară a existenței și vieții sale unice, anume, aceea de a fi el însuși, de a se edifica singur și de a-și materializa forțele fizice și psihice în făurirea de sine a unei ființe de valoare. În acest fel, idealul dovedește eterna noastră nemulțumire față de realitate, nemulțumire ce se constituie în mobil pentru acțiune, este o sete de perfecțiune. *„De aceea – scrie Petre Andrei – fiecare treaptă a progresului realității nu e decât realizarea unui ideal. Idealul ca atare nu e o abstracțiune, o idee rece, ci e o forță, fie individuală, fie colectivă, atunci când conținutul său și mijloacele de înfăptuire sunt luate din realitatea socială”*.